

Odgovori na vprašanja
za preverjanje znanja in
razumevanja
iz učbenikov za predmet
domovinska in
državlјanska kultura in
etika
založbe *i2* d.o.o. Ljubljana

i2 d.o.o.
Ljubljana

2023

Domovinska in državljska kultura in etika, 7. razred

ISBN: 978-961-7038-03-3

1. Posameznik, skupnost, država

1. Kateri podatki določajo osebno identiteto? Zakaj?

- Običajno se predstavimo z imenom in priimkom. S tem odkrijemo svojo **identiteto**. Po potrebi jo dopolniš še z datumom in krajem rojstva ter naslovom stalnega bivališča. Vendar ti podatki ne zagotavljajo enoznačno osebe. Lahko se tudi podvojijo.

Vsi pomembni podatki posameznika: ime, priimek, datum in kraj rojstva, EMŠO, naslov bivališča, ime in priimek otrokove mame ter očeta (ne nujno v vseh primerih) so zapisani v rojstnem listu.

- **EMŠO (Enotna Matična Številka Občana)** je enoznačna identifikacijska številka in jo ima vsak državljan Slovenije. Dobi jo ob rojstvu. Lahko pa se dodeli tudi tujcu, če ta v Republiki Sloveniji izvršuje svoje pravice ali obveznosti.

EMŠO je sestavljen iz trinajstih števil, ki imajo naslednji pomen:

- od 1. do 7. številke: datum rojstva (dve mesti za dan, dve mesti za mesec in tri mesta za letnico),
- 8. in 9. številka: številka registra (šifra 50),
- 10., 11. in 12. številka: zaporedna številka oziroma kombinacija spola in zaporedne številke za osebe, rojene istega dne (000-499 za moške in 500-999 za ženske),
- 13. številka: kontrolna številka, izračunana po matematični metodi (modul 11).

EMŠO torej loči osebe med seboj. Dve osebi ne moreta imeti iste EMŠO.

Iz tega sledi, da ne moremo spremeniti:

- datum rojstva,
- spol in
- EMŠO

Če oseba z operativnim posegom spremeni spol, mora na podlagi potrdila o opravljenem posegu zahtevati na upravni enoti spremembo spola v matičnem registru. S spremembo spola dobi tudi nov EMŠO. Temu sledi zamenjava vseh dokumentov.

2. Na katerih dokumentih posameznika mora biti njegova fotografija?

- **Uradni identifikacijski** (osebni) **dokumenti** omogočajo v postopkih pred uradnimi in drugimi organi izkazati istovetnosti oziroma identifikacijo posameznika. V Republiki Sloveniji ima status uradnega identifikacijskega dokumenta vsak dokument, ki vsebuje fotografijo imetnika in ga je izdal državni organ. Najpogostejši uradni identifikacijski dokumenti so:
  - osebna izkaznica,
  - potni list,
  - obmejna prepustnica,
  - vozniško dovoljenje,
  - orožni list in
  - potrdilo o usposobljenosti za voditelja čolna.

3. Vsak posameznik pripada (je član) več različnim skupnostim. Katerim?

- Del svoje identitete opišemo s svojim življenjem v različnih skupinah in skupnostih. Vsak posameznik je član ene ali običajno več skupnosti. V prvih letih življenja so otroci tesno povezani predvsem s svojo ožjo kasneje tudi širšo družino. V mladosti se povezujemo še v druge skupnosti. Postanemo, na primer člani oddelčne skupnosti, krožkov, športnih in kulturnih društev, pevskih zborov itd. Ko smo starejši pripadamo, na primer kolektivu kjer delamo, skupnosti v stanovanjskem bloku, raznim društvom, verskim skupnosti. Članstvo v takih skupinah in skupnostih je del identitete posameznikov.

4. Zakaj mnogi ljudje še vedno pričakujejo, da bodo podjetja in države vodili moški?

Naloga je namenjena razvoju kritičnega mišljenja in izražanju mnenj učenk in učencev. Pri stališčih odgovorih ni pravilnega ali napačnega odgovora saj stališča niso pravilna ali napačna. Pomembno pa je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

5. V čem je razlika med državljanstvom in narodnostjo?

- Posameznik lahko slovensko **državljanstvo** pridobi ob rojstvu ali z naturalizacijo, če predpisano časovno obdobje dejansko in neprekinjeno živi v Republiki Sloveniji, ali z izredno naturalizacijo, ki omogoča pridobitev slovenskega državljanstva pod lažjimi pogoji, kadar to lahko koristi tudi državi. Državljanstvo je tudi del identitete posameznika in pomeni, da si član skupnosti državljanov Slovenije.
- Poleg državljanске identitete imamo tudi **narodnostno** identiteto. Narod je velika skupnost ljudi, ki govorijo isti jezik, si delijo isto kulturo (na določenem ozemlju so ju razvili njihovi predniki skozi zgodovino) in se zavedajo, da pripadajo tej skupnosti. Velika večina slovenskih državljanov se narodnostno opredeljuje za Slovence. Nekateri slovenski državljani pa so druge narodnosti: italijanske, madžarske, hrvaške, srbske, bošnjaške, albanske itd.
- Državljanstvo identiteto lahko dokažemo z uradnim potrdilom, narodnostno identiteto pa sprejmemo sami. V otroštvu nam jo navadno dodelijo starši – največkrat tisto, ki jo imajo sami. Pozneje, ko odrastemo, pa o svoji narodnostni identiteti sami svobodno odločamo.

6. Zakaj se morajo člani vsake skupnosti ravnati po določenih pravilih? Je to za člane skupnosti in skupnost dobro ali slabo? Utemelji svoj odgovor.

- Ker ljudje živimo in delujemo v skupnostih, so v naši bližini vedno tudi drugi ljudje, zato moramo upoštevati tudi želje in cilje teh ljudi. Če bi vsak ravnal, kot se mu zljubi, bi drug drugega ovirali, si škodovali in bi težko dosegli cilje za katere smo se skupaj dogovorili. Zato imamo ljudje v vsaki skupnosti (npr. v družini, bloku, naselju, kraju, državi) pravila,

po katerih se moramo ravnati. Pravila posameznikom povedo, kakšno vedenje je v določeni skupnosti zaželeno in kakšno nezaželeno. Pravila, za katera se v neki skupnosti dogovorijo, veljajo enako za vse člane te skupnosti.

- Odgovor na vprašanje *Je to za člane skupnosti in skupnost dobro ali slabo?* je namenjen izražanju mnenj učenk in učencev. Pomembno pa je, da učenci/-ke argumentirajo svoje odgovore.

7. Katera so napisana in katera nenapisana pravila?

- **Napisana** pravila so, na primer:
  - **Ustava** je najvišji splošni pravni akt v državi. Poenostavljeno to pomeni, da se morajo vsi drugi zakoni in predpisi v državi ravnati po tem najvišjem aktu.
  - **Zakon** je splošni pravni akt z drugo najvišjo veljavo (v slovenskem pravnem redu mu je po hierarhiji splošnih pravnih aktov nadrejena ustava, kot najvišji splošni pravni akt), kar pomeni, da morajo biti vsi ostali pravni akti v skladu z zakonom. Zakon velja za vse prebivalce Slovenije. Rečemo, da smo pred zakonom vsi enaki. Zato morajo biti javno objavljeni.
  - **Pravilnik** so pravila ali določila, ki podrobneje urejajo dejavnost na kakem področju, znotraj kake organizacije.
  - **Predpis** je pravno veljavno določilo o posamezni stvari, zadevi.
  - **Statut** je temeljni splošni pravni akt, ki določa osnovno ureditev kake skupnosti ali organizacije.
  - **Slovenski pravopis** je skupek pravil slovenskega knjižnega jezika.
  - **Hišni red** sprejmejo etažni lastniki. Določa temeljna pravila sosedskega sožitja v večstanovanjski stavbi.
  - **Vzgojni načrt** so pravila, po katerih se morajo ravnati vsi učenci in vsi zaposleni v šolah. Sprejme ga svet šole.
- **Nenapisana** pravila niso nikjer napisana. So dogovorjena pravila ali pa izhajajo iz tradicije. Nekatera nenapisana pravila se po svetu enaka (npr. pozdrav, ko srečaš znanca) spet druga se razlikujejo tako kot se razlikujejo različne kulture in običaji. Za nenapisana pravila se pričakuje, da jih upoštevamo, čeprav nam jih nihče ni razložil. Nenapisana pravila lahko razvrstimo v naslednje skupine:
  - **Moralna** pravila nam na primer narekujejo, da pomagamo ljudem v stiski, da ne lažemo, drugih ne obrekujemo, da smo pravični do drugih. Veljajo tudi brez pisanih in uradno sprejetih pravilnikov ali zakonov. Kršenje nekaterih moralnih pravil, kot so nasilna dejanja, kraja imetja ..., prepoveduje tudi zakon.
  - **Dogovori** so pravila, za katera se ustno dogovorimo v ožji skupnosti, na primer v družini ali med prijatelji, sošolci, tekmovalci v športnem klubu. Doma se na primer dogovorimo, kdo bo kaj pospravil, kdo bo šel v trgovino, poskrbel za hišnega ljubljénčka. V skupini vrstnikov se dogovorimo o tem, kako se bomo vedli na športnem igrišču, kaj bo vsak prinesel na šolski izlet ipd. V obeh primerih drug od drugega pričakujemo, da se bomo držali dogovora.
  - Pravila **lepega vedenja** ali **bonton** so pravila o tem, kako se olikano vedemo v različnih položajih: za mizo pri obedu, v različnih lokalih, ustanovah, do različnih ljudi. Ta pravila se s časom spreminjajo. Primera bontona »Ko poznano osebo srečamo, jo pozdravimo.«, »Ko dobimo darilo, se zahvalimo.«.

8. *Kaj se zgodi, če kršimo pravilnike, zakone? Kaj pa, če kršimo nenapisana pravila? Odgovora utemelji na primeru.*

- Če kršimo **napisana** pravila (pravilnike, zakone ...) je kršitelj običajno kaznovan. Na primer:
  - za napačno parkiranje voznik plača globo;
  - za hujše cestnoprometne prekrške kazni izreče sodišče;
  - za hujše kršitve, na primer kdor vzame komu tujo premično stvar velike vrednosti z namenom, da si jo protipravno prilasti, ga sodišče kaznuje z zaporom, ki se izvršuje v zavodu za prestajanje kazni (zapor);
  - učenec ali učenka za hud prekršek v šoli dobi ukor ravnatelja ali je celo izključen/-a iz šole.
- Poleg predvidenih kazni za kršitev napisanih pravil kršitelja ljudje moralno obsojajo.
- Če kršimo **nenapisana** pravila nismo kaznovani tako, kot če kršimo pravila, napisana v pravilnikih ali zakonih. Običajno pa kršitelj nenapisanih pravil izkusi drugačne neugodne posledice:
  - Če kršimo **moralna** pravila, nas drugi ljudje obsojajo, nočejo se družiti z nami, pred drugimi nas kritizirajo ipd. Ljudi, ki pogosto ravnajo nemoralno, njihova skupnost izloči oziroma ne sprejema.
  - S kršenjem (neupoštevanjem) **dogovorov** si lahko zaslužimo grajo, izgubimo prijatelja ali poslovnega partnerja. Kršenje dogovorov ima lahko tudi neugodne posledice za kršitelja. Na primer, če se doma ne držiš dogovora, da boš pospravil sobo, kasneje za kazni ne smeš se igrati za računalnikom.
  - Če ne upoštevamo pravil **olikanega vedenja**, so drugi ljudje lahko do nas neprijazni, nas grdo gledajo, tiho obrekujejo, ignorirajo, nas opozorijo, naj se vedemo drugače, povedo našim staršem, učiteljem ... Lahko nam tudi izrečejo kakšno neprijetno pripombo.

9. *Kdaj so člani majhnih skupnosti med seboj povezani in so v skupnosti zadovoljni? Se ti zdi to pomembno? Zakaj?*

- Ljudje se povezujejo včasne in trajne ter v manjše in večje skupnosti. Najmanjša trajna skupnost je družina. To je temeljna človeška skupnost. V njej zadovoljujemo svoje osnovne potrebe. Člani družine smo med seboj praviloma trdneje povezani kot v drugih človeških skupnostih (oddelčni skupnosti, šoli, občini ...). Čim boljše člani družine zadovoljijo čim več svojih potreb (čustvenih, socialnih, spoznavnih in seveda bioloških) tem bolj so zadovoljni v družini. Skupne družinske dejavnosti (pogovor, igra, obroki ...) povezujejo člane družine, utrjujejo pripadnost družini, ker se počutijo zadovoljni in bolj varni. Za mnogo potreb (izobraževati, kupiti hrano, pridobivati dohodek, zdraviti ...) pa ne moremo poskrbeti v družini. Vse te potrebe lahko zadovoljimo v širši skupnosti (stanovanjsko naselje, četrtina/krajevna/vaška skupnost, občina, država).
- Odgovora na drugi del vprašanja je namenjen subjektivnemu izražanju mnenj.

10. *Kdaj državljanska skupnost dobro (uspešno) deluje? Odgovor utemelji na primeru.*

- Vsi državljani Slovenije sestavljamo državljansko skupnost. V skupnosti smo, povezani, ker imamo vsi podobne cilje (vrednote), kot so na primer mir, svoboda, solidarnost, reševanje socialnih težav itd. Državljanji so na primer povezani in so v svoji državi zadovoljni, če:
  - imajo vsi enake pravice;
  - spoštujejo vsi zakone;
  - zaupajo politikom, ki jih izvolimo;
  - so drug do drugega strpni;

- razlike med manj in bolj premožnimi niso zelo velike;
- se mladi lahko brezplačno izobražujejo;
- so med seboj solidarni;
- uspešno gospodarstvo;
- ni veliko brezposelnih;
- se mladi lahko brezplačno izobražujejo;
- se gradijo stanovanja, je poskrbljeno za varstvo otrok, starejših občanov, ljudi s posebnimi potrebami itd.

Državljska skupnost dobro deluje, ko pokaže svojo humanost (brezdomci, brezposelni ...) in pomoč sodržavljanom ob elementarnih nesrečah (požar, poplava, potres ...).

11. Kdaj je odločanje v skupnosti demokratično? Zakaj je to za skupnost dobro? Je to lahko tudi nekaj slabega? Pojasni odgovor.

- Vprašanje je na prvi pogled mnenjsko. Učenci lahko bolje razumejo demokracijo, če:
  - spoznajo posledice, ki bi nastale, če bi se nekatera mnenja udeležila,
  - sodijo o teh posledicah, zlasti z gledišča, ki je določeno z vprašanjem: Ali je neko ravnanje demokratično, pošteno, pravično? in Ali daje vsem državljanom možnost, da se svobodno odločajo?
- V demokraciji enakopravno vladajo vsi polnoletni državljani. Na primer, lahko enakopravno izrekajo predloge, kako urediti državo, imajo volilno pravico (voliti in biti voljen). Na volitvah polnoletni državljani med kandidati in političnimi strankami izbirajo z glasovanjem. Izvoljeni so tisti kandidati in politične stranke, ki dobijo največ glasov. Izvoljeni predstavniki, ki predstavljajo večino, imenujejo vlado, sodnike, varuha/-injo človekovih pravic (ombucmana/-ko), kandidate za funkcije v mednarodnih institucijah ... Oglejte si primer demokratičnega odločanja v oddelčni skupnosti, ki je v učbeniku na strani 21. Na koncu se pogovorite kako bi lahko v tem primeru poskrbeli, da manjšina (dva učenca) ne bi bila zelo prizadeta pri odločanju o datumu zaključevanja ocen.
- Demokracija je za skupnost dobra zato, ker lahko vsi polnoletni državljani izražajo svoja mnenja in volijo kandidate za katere menijo, da bodo zastopali njihove interese. Tako državljani vplivajo na življenje v državi.
- Vendar pa ima današnja predstaviška demokracija lahko tudi nevarnosti in slabosti, na primer večina odloči in to velja tudi za manjšino. Ravno tako ob volitvah volivci formalno sicer izvolijo tiste kandidate, za katere menijo, da bodo zastopali njihove interese čeprav v času volitev ne poznajo vseh odločitev, ki jih bodo izvoljeni predstavniki morali sprejeti v svojem mandatu.
- Odgovora na zadnji del vprašanj je namenjen izražanju argumentiranih mnenj učenk in učencev. Pomembno je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

12. Kako lahko razrešimo konflikt? Navedi nekaj načinov razreševanja konfliktov in pojasni, v katerih primerih so ti načini najustreznejši.

- Vprašanje lahko pospeši razumevanje vzrokov za nastanek konflikta in predstavlja različne načine, kako lahko konflikt razrešimo. Ob vprašanju lahko vodimo pogovor o različnih konfliktih v razredu in družbi nasploh. Učenci in učenke razpravljajo o vzrokih za konflikte: npr. med vrstniki v razredu, v lokalni skupnosti, drugod po svetu. Zakaj nastajajo konflikti? Kako jih razrešujemo? Kateri način sporazumevanja smo izbrali, ko je prišlo do konflikta? Kateri način sporazumevanja smo izbrali za razrešitev konflikta? Kdaj imajo konflikti negativne posledice?
- Nesporazum lahko rešimo s pogovorom, da se sprti osebi pogovorita. Pri tem vsaka od sprtih oseb poskuša razumeti položaj druge osebe in pove, kaj jo moti in zakaj je prizadeta.

- Spore je zelo težko rešiti, če nekdo žali ali podcenjuje drugo osebo z izjavami, kot sta: »Ti si punca in o tem nimaš pojma.« ali pa »Ti sploh nisi Slovenec.«. Tudi v sporu smo vsi enakopravni.
- Spore dobro rešujejo tisti, ki znajo sklepati kompromise. Kompromis naredimo, kadar privolimo v rešitev, ki je nekje vmes. To je rešitev med tistim, kar želimo sami, in tistim, kar želi drugi. Do kompromisa torej pridemo, če obe sprti strani malo popustita.
- V sporih se je treba izogibati fizičnemu in psihičnemu nasilju. Nasilni nismo samo, če nekoga udarimo. Nasilni smo tudi, če nekoga žalimo, zmerjamo ali mu grozimo z besedami.

13. *Kaj so stereotipi in kaj predsodki? Zakaj jih je tako težko spremeniti? Pojasni odgovor.*

- Ljudje imamo pogosto predstave o drugih skupinah in o njihovih članih. Prepričani smo in ne dvomimo, da so te predstave pravilne, točne, resnične. Takim površnim, poenostavljenim in pretirano splošnim prepričanjem rečemo stereotipi. Pogosto stereotipi sploh ne ustrezajo resničnosti, so zmotni. Stereotipi so lahko negativni ali pozitivni. Stereotipe imamo vsi, nekateri več, drugi manj. Običajno so to stereotipi o skupinah ljudi, o njihovi narodnosti, starosti, poklicu/vrsti dela, položaju v skupnosti itd.
- Predsodki so nepreverjena in neutemeljena stališča do socialnih skupin ali do različnih drugih stvari, dejavnosti ali idej. Doživljanje in izražanje močnih (praviloma) negativnih čustev (zlasti sovražnosti) do, na primer neke skupine ljudi ali članov te skupine. Predsodek vključuje tudi pripravljenost ljudi, da se sovražno vedejo do te skupine, njenih članov. Ločimo pozitivne in negativne predsodke. Pozitivni so predsodki, pri katerih pripadnikom, na primer določene skupine pripisujemo pozitivne lastnosti. Negativni predsodki označujejo pripadnike določene skupine, na primer za manjvredne ali manj sposobne. Predsodek se pogosto razvije iz stereotipov, ni pa to nujno.
  - Z učenci vodimo razpravo o naslednjih vprašanjih: Kaj je npr. rasni predsodek ali pa predsodek glede spola? Ali imajo ljudje še kakšne druge predsodke do družbenih skupin? Zakaj imamo predsodke do drugačnih? Kaj vam pomeni zapis Vsi drugačni – vsi enakopravni?

2 Skupnost državljanov Republike Slovenije

- 1. Del katere države je bila Slovenija pred osamosvojitvijo? Katera stranka je imela v tisti državi oblast? V oddelčni skupnosti se pogovorite, zakaj to ni bilo demokratično.*

  - Slovenija je bila republika v takratni državi Jugoslaviji (SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija).
  - V Jugoslaviji je imela oblast stranka - Zveza komunistov.
  - V Jugoslaviji je državljanom vladala ena sama politična skupina – komunistična stranka, ki je uvedla totalitarni režim. To je oblika vladavine, v kateri ena sama politična skupina v celoti ureja in nadzoruje vso družbo, tako javno dogajanje kot tudi osebno življenje državljanov. Posamezniki, ki so se upirali oblasti, pa so bili kaznovani.
- 2. Kdaj je bila slovesno razglašena samostojna in neodvisna Republika Slovenija?*

  - 25. junija 1991 so slovenski predstavniki v tedanjem parlamentu razglasili neodvisno državo Republiko Slovenijo. Naslednji dan pa je bila na trgu pred to stavbo v Ljubljani (danes slovenski parlament) slovesna razglasitev nove države Republike Slovenije.
- 3. Kakšna država je po svoji politični ureditvi Republika Slovenija?*

  - V Sloveniji je **parlamentarna demokracija**. To je politični sistem oblasti, ki ga sestavljajo tri veje oblasti:
    - zakonodajna,
    - izvršilna in
    - sodna oblast.
- 4. Kako je večina učencev v slovenskih šolah dobila slovensko državljanstvo?*

  - Večina učencev v slovenskih šolah dobila slovensko državljanstvo ob rojstvu (glej str.: 10 besedilo ob sliki potrdila o državljanstvu).
(v 3. členu Zakona o državljanstvu republike Slovenije piše: Državljanstvo Republike Slovenije se pridobi:
    - po rodu,
    - z rojstvom na območju Republike Slovenije [...]).
- 5. Kdo so slovenski izseljenci in v katerih delih sveta živijo? Je lahko nekdo, ki ne govori dobro slovensko, po narodnosti Slovenec? Pojasni odgovor.*

  - Mnogo pripadnikov slovenskega naroda živi oddaljenih od Slovenije. Približno tristo tisoč Slovencev se je v preteklosti za stalno izselilo v ZDA in Kanado, veliko tudi v Argentino in Avstralijo. Postali so državljani teh držav. Ker so se izselili, jim pravimo izseljenci.
  - Izseljenci se v državah kjer prebivajo pogosto združujejo, v tamkajšnja slovenska društva, svoje potomce učijo slovenščine in ohranjajo slovensko tradicijo (navade, običaje, vabijo na prireditve slovenske umetnike itd.). Nekateri otroci naših izseljencev (danes so že odrasli) še vedno čutijo, da so po narodnosti Slovenci. Tako se počutijo, čeprav morda ne govorijo dobro slovensko.
    - Ob tem vprašanju lahko vodimo tudi učni pogovor o izseljencih: V domačem kraju raziščite, ali so se ljudje iz njega ali bližnje okolice kdaj izseljevali. Kam so se izseljevali? Imajo danes izseljenci še stike s sorodniki, ki živijo v starem kraju? Ali ohranjajo materin jezik? Ali se Slovenci tudi danes izseljujemo? Zakaj? Navedejo najvzroke za izseljevanje.

6. *Kateri narodni skupnosti že dolgo živita poleg Slovencev na ozemlju današnje Slovenije?*

- Na delu današnjega slovenskega ozemlja že dolgo živijo pripadniki italijanskega in madžarskega naroda. Prvi živijo v Slovenskem primorju na Obali, drugi v Prekmurju.

7. *Pojasni, zakaj moramo biti do drugačnih ljudi strpni.*

- Slovenski državljani in pripadniki slovenske narodnosti imamo tudi pogoste stike s pripadniki drugih držav in narodov, še zlasti po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Večina ljudi brez težav živi v skupnostih, ki jih sestavljajo posamezniki različnih narodnosti, vere, govorijo različne jezike in imajo različne navade. Na svoj narod in državo smo navezani in ponosni. Vendar moramo hkrati spoštovati tudi pripadnike drugih narodov in državljane drugih držav.
  - Strpnost je danes družbeno močno povezana s človekovimi pravicami. Te narekujejo, da smo strpni in spoštujemo drugače misleče, drugače verujoče, druge rase, drug spol, druge generacije, predvsem pa je potrebno biti spoštljiv in strpen od vseh drugačnih. Ideja človekovih pravic je predvsem v tem, da smo v medosebnem odnosu vedno enako človeški, ne glede na zunanjo podobo. Kot vse druge kreposti je tudi strpnost vrлина, ki se jo moramo preko življenjskih izkušenj naučiti in jo vedno znova uriti in vzgajati.

8. *Kdaj lahko rečemo, da je neka država socialna država? Svoj odgovor pojasni in poišči primer iz vsakdanjega življenja.*

- Pojem socialna država pomeni, da Slovenija skrbi za dostojno življenje ljudi tako, da vzpostavi sistem socialne zaščite, zdravstvenega varstva, pokojninsko, invalidsko in druga zavarovanja. K temu sodi tudi ustvarjanje ustreznih razmer za varovanje družin, materinstva, očetovstva, otrok in mladine. To vključuje dostop ljudi do kakovostnega zdravstva, šolstva, socialnega varstva, stanovanjskih pogojev itd. V Sloveniji imamo sistem socialnega varstva urejen tako, da prebivalci plačujejo del svojih dohodkov (davkov, prispevkov) v državni proračun. Nato država del tega denarja razdeli med prebivalce. Tako v bistvu državljani pomagajo drug drugemu po načelu solidarnosti. Vendar Slovenija ni samo zaradi tega socialna država. Iz državnega proračuna se plačujejo tudi javne dobrine, ki jih potrebujemo vsi: zdravstveni domovi in bolnišnice, vrtci in šole, gledališča in knjižnice, policijo in vojsko itd. Če ne bi vsi prispevali, bi si na primer zdravljenje in šolanje lahko privoščili samo premožni državljani. To bi bilo nepravilno.
- Državljani so, na primer, solidarni s posamezniki, ki izgubijo službo. Ti posamezniki dobijo denarno pomoč, uslužbenci v ustanovah jim pomagajo iskati novo zaposlitev ali jim omogočijo, da se brezplačno izobrazijo za nov poklic. Denarno pomoč dobivajo tudi drugi posamezniki, ki imajo premalo denarja za preživljanje. Na primer starši za otroka dobijo otroški dodatek; najstarejši posamezniki, ki v vsakdanjem življenju potrebujejo pomoč drugih, dobijo dodatek za pomoč in postrežbo. Za državo, ki je tako urejena, rečemo, da je socialna država.

9. *Kdaj lahko rečemo, da je neka država pravna država? Svoj odgovor pojasni in poišči primer iz vsakdanjega življenja.*

- Pravna država je načelo moderne (pretežno liberalne, demokratične) države. Slovenija je pravna država. To pomeni, da zakoni, ki jih sprejmejo poslanci v državnem zboru, veljajo za vse prebivalce Slovenije enako. To tudi pomeni, da ni pomembno, katero delo opravlja posameznik, od kod je in koliko premoženja ima. Zakoni veljajo tudi za politike. Pomeni tudi, da državni organi obravnavajo vse prebivalce po zakonu in ne po volji kakšnega pomembnega posameznika.
  - Primer pravne države: Če v šoli ali kjerkoli odtujiš tujo lastnino si kaznovan.

- Za napačno parkiranje avtomobila smo vsi prebivalci enako sankcionirani.

10. Katerega leta je Slovenija postala članica Evropske unije?

- Slovenija je pogoje za vstop v EU izpolnila in postala njena enakopravna članica 1. maja 2004.

11. Naštej nekaj prednosti, ki jih imamo prebivalci Slovenije zaradi članstva v EU. Izberi eno prednost in oceni, ali imajo od nje korist prav vsi prebivalci Slovenije. Pojasni, zakaj.

- Nekaj prednosti, ki jih imajo prebivalci Slovenije z vstopom RS v EU:
  - Slovenija je v EU enakopravna država članica. Zato je danes slovenščina eden od uradnih jezikov EU. To pripomore k temu, da slovenski narod še naprej ohranja svoj jezik. Slovenski predstavniki lahko v Bruslju uporabljajo slovenščino.
  - Vsak slovenski državljan je danes tudi državljan EU.
  - Državljan EU lahko živijo in se zaposlijo v kateri koli državi članici.
  - Mladi ljudje se lahko izobražujejo v drugih državah EU. Če nekdo, na primer, konča šolanje v Nemčiji, njegovo spričevalo/diploma velja tudi v Sloveniji ali na Portugalskem. Če konča šolanje v Sloveniji, njegovo spričevalo/diploma prav tako velja v drugih državah EU.
  - Večina držav EU je na mejah ukinila mejne prehode, kjer so prej obmejni policisti nadzorovali potnike. Zato lahko danes brez potnega lista in ustavljanja na meji potujemo v mnoge države, na primer v Italijo, Avstrijo ali na Madžarsko.
  - Ko potujemo po državah EU, tudi lahko telefoniramo, pošiljamo SMS-e, brskamo po spletu itd. po enaki ceni kot doma.
  - Odkar je Slovenija v EU, države EU od prodaje slovenskih izdelkov v tamkajšnjih trgovinah ne dobijo več carine. Slovenija lahko več svojega blaga izvozi po konkurenčni ceni. Prav tako lahko tuja podjetja iz EU prosto prodajajo v Sloveniji.
  - Slovenija in nekatere druge članice EU uporabljajo isti denar – evro (€).
  - Ko potujemo po državah EU lahko telefoniramo, pošiljamo SMS-e, brskamo po spletu itd. po enaki ceni kot doma.
  - Slovenija in nekatere druge članice EU uporabljajo isti denar – evro. Zato v teh državah slovenskim prebivalcem ni potrebno menjati denarja in cene izdelkov in storitev lažje primerjajo.
  - Za slovenske državljane je prednost tudi ta, da so ukinjeni mejni prehodi v večini držav EU. To pa ne velja za slovenske prebivalce, ki niso slovenski ali državljani EU.
- Drugi del vprašanja je namenjena individualnemu izboru prednosti in pojasnilu.

11. Naštej nekaj težav, ki jih ima EU. Izberi eno in zanjo predlagaj rešitev.

- Težave, ki jih imamo v EU:
  - Nekatero državo članico EU so bolj, druge manj gospodarsko razvite. Razlike se zmanjšujejo počasi, čeprav EU porabi za manj razvite države veliko denarja.
  - Tudi navade in razmišljanje ljudi v različnih državah so različni. Tako med državami EU včasih pride do nesporazumov, ki jih predstavniki držav rešujejo s pogovori.
  - Tudi znotraj držav EU so razlike v gospodarski razvitosti. Zato EU sofinancira dejavnosti v posamezni državi različno. To velja tudi za Slovenijo – na primer več denarja nameni vzhodni regiji kakor zahodni.
  - V nekaterih državah – na primer v Franciji in Španiji – je kmetijstvo zelo pomembna gospodarska dejavnost. Velik del denarja, ki ga države prispevajo v skupno »blagajno« EU (evropskega proračuna), dobijo kmetje v teh državah kot pomoč za posodabljanje kmetijstva. Nekatero druge države, kjer kmetijstvo ni tako pomembna dejavnost, s tem niso zadovoljne.

- Razdelitev denarja (evropskega proračuna) v EU pomeni težavo.
- Drugi del vprašanja je namenjena individualnemu izboru težave in pojasnilu. (Primer težave in predlog njene rešitve: Evropska unija skrbi za okolje. Nekateri državljani EU pa menijo, da EU še vedno stori premalo za okolje. Predlagajo, da naj v EU pridobimo več energije z obnovljivimi viri energije, ki jih v naravi nikoli ne zmanjka oziroma se hitro obnovijo. To so sončno sevanje, veter, vodni tok v rekah, fotosinteza, zemeljski toplotni tokovi in tokovi morja.)

3 Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah

1. V katerih dveh deželah se je najprej pojavila ideja o človekovih pravicah?

- Filozofi in drugi misleci so že v **stari Grčiji** poudarjali, da ima človek pravico do svobode, vendar so bili prepričani, da to ne velja za njihove sužnje.
- V 18. stoletju (novi vek) **francoski** filozofi širili idejo, da dobijo vsi ljudje ob rojstvu enake pravice.

2. Zakaj so se ljudje po drugi svetovni bolj zavedali pomena človekovih pravic kot v prejšnjih obdobjih?

- Ker voditelji po svetu tudi pozneje v zgodovini (med 2. svetovno vojno) niso priznavali temeljnih pravic ljudem, jemali svobodo lastnim državljanom, jih mučili, se zapletali v vojne z drugimi državami in izvajali zločine nad različnimi narodnimi skupnostmi (Judi, Slovani, Romi ...). Obnašali so se barbarsko. Če bi se to nadaljevalo, bi bilo kmalu konec človeške civilizacije. Po drugi svetovni vojni je postalo jasno, da morajo države sprejeti (in izvajati) trden dogovor o spoštovanju človekovih pravic, ki jih ima vsak človek.

3. V katerem pomembnem mednarodnem dokumentu so bile po drugi svetovni vojni napisane temeljne človekove pravice? Katera organizacija je ta dokument sprejela in razglasila?

- Temeljne človekove pravice so napisane v besedilu Splošna deklaracija človekovih pravic.
- To besedilo so leta 1948 sprejeli in podpisali predstavniki držav članic OZN. Postalo je obvezno za vse države članice OZN.

4. Kaj pomeni, če rečemo, da Slovenija temelji na človekovih pravicah? Navedi primer kršenja ene izmed človekovih pravic in predlagaj rešitev.

- V Sloveniji so vsakemu prebivalcu z ustavo zagotovljene človekove pravice in svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino... Zato ima država Slovenija in vsi njeni državni organi dolžnost in odgovornost pri svojem delu z ljudmi, da spoštujejo te pravice in svoboščine.
- Odgovora na zadnji dve vprašanji sta namenjeni izražanju argumentiranih mnenj učenk in učencev. Na primer, država mora zagotoviti osebam z invalidnostjo, da se lahko v javnih prostorih prosto gibajo. Na primer, osebe na vozičkih potrebujejo dvigalo in klančine. Rešitev izgradnja primernih poti.

5. Naštej vsaj šest (lahko seveda več) temeljnih človekovih pravic. Pojasni, kaj pomenijo.

- Nekaj temeljnih človekovih pravic do:
  - življenja in prostosti (svobode);
  - dostojanstva (nihče nima pravice človeka poniževati);
  - osebne varnosti;
  - pravičnega in javnega sojenja, če je osumljen kaznivega dejanja;
  - družine, poroke, stanovanja in premoženja;
  - izražanja svojega mnenja v javnem življenju;
  - informacij in do dajanja informacije;
  - vere in prepričanja;
  - dobro urejene skupnosti;
  - dela, dohodka, zdravstvene oskrbe, prostega časa;

- sredstev za preživetje v primeru stiske;
- zdravniške pomoči;
- pribežališča (begunci, ki bežijo iz svoje domovine zaradi vojne ali preganjanja (na primer političnega, rasnega, verskega).
- Pojasnilo je namenjeno izražanju razumevanja učenk in učencev obravnavane vsebine. Pri stališčih odgovorih ni pravilnega ali napačnega odgovora saj stališča niso pravilna ali napačna. Pomembno pa je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

6. Katere tri človekove pravice se zdijo tebi najpomembnejše? Zakaj?

- Odgovora in pojasnilo je namenjeno individualnemu in argumentiranemu izražanju mnenj učenk in učencev. Pomembno je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

7. Kaj pomeni, če rečemo, da Slovenija temelji na človekovih pravicah?

- Napaka – vprašanje se ponavlja (glej vprašanje številka 4).

8. Naštej vsaj tri države, v katerih so v zadnjih desetletjih grobo kršili temeljne človekove pravice. Katere pravice so kršili?

Država	Vzrok	Kršena pravica
Bosna in Hercegovina (Srebrenica)	vojna	do osebne varnosti
Ukrajina	vojna	do osebne varnosti
Afganistan	političnih in verskih pravic	do osebne varnosti; do izražanja svojega mnenja in prepričanja [...]; itd.
Iran	Političnih, verskih in drugih pravic	do izražanja svojega mnenja in prepričanja [...]; itd.
Kitajska	Kitajska krši človekove pravice muslimanski manjšini Ujgurom (turško ljudstvo). [...] Zaradi samovoljnega in diskriminatornega pridržanja pripadnikov Ujgurov in drugih pretežno muslimanskih skupin (...) lahko pomeni mednarodno hudodelstvo, zlasti hudodelstvo zoper človečnost [...]	do dostojanstva (nihče nima pravice človeka poniževati); do vere in prepričanja; itd.
Turčija	[...] Parvin A. zbežala iz Irana v Turčijo, kjer ji je Agencija ZN za begunce priznala status begunke. Po tistem, ko so ji turške oblasti ta status odvzele [...]	do pribežališča.
Kuba	[...] brata Lima Cruz, ki na Kubi prestajata zaporno kazen [...] Aretirali so ju, ko sta v svojem domu [...] predvajali pesmi neke kubanske hip hop skupine, ki v svojih besedilih kritizira pomanjkanje pravice do svobode izražanja v državi.	do izražanja svojega mnenja in prepričanja [...];

Slovenija	132000 prebivalcev Slovenije je brez družinskega zdravnika.	do tistega, kar nam lahko nudi dobro urejena skupnost: [...] zdravstvene oskrbe [...]
-----------	---	---

9. Zakaj so se države posebej dogovorile o pravicah, ki jih imajo vsi otroci?

- Zato, ker so otroci manj zaščiteni pred zlorabami in nesrečami, so predstavniki držav OZN podpisali Konvencijo o otrokovih pravicah. Konvencija je za vse podpisnike obvezna (tudi Slovenijo), so dolžne kaznovati kršitelje.

10. Kdo v Sloveniji varuje človekove in otrokove pravice? Kako?

- V Sloveniji skrbi za varstvo človekovih pravic in svoboščin Ustavno sodišče in redna sodišča v sodnih procesih.
- V Sloveniji tudi varuh človekovih pravic (ombudsman – beseda je švedskega izvora in pomeni predstavnik) varuje človekove pravice in svoboščine. Varuh ni sodnik in za kršitev pravic ne more nikogar kaznovati. Kršitelje lahko le opozarja na kršitve. Ker pa ima velik ugled v Sloveniji, po njegovem opozorilu kršitelji navadno popravijo svoje ravnanje.

12. Kaj pomeni izraz konflikt pravic? Predstavi primer.

- Posameznik je svoboden, vendar ne sme storiti nečesa, s čimer bi kršil pravice drugih ljudi. Drugi ljudje imajo enake pravice kot on. Pravica ene osebe lahko pride v nasprotje ali **konflikt** z neko pravico druge osebe. Na primer: Vsak ima pravico, da izrazi svoje mnenje. Vendar je lahko mnenje, ki ga izraža oseba A, tako žaljivo za osebo B, da prizadene njeno dostojanstvo. In oseba B ima pravico do dostojanstva! Zato bi v tem primeru oseba A kršila človekovo pravico osebe B.

4 Verovanje, verstva in država

- 1. V katerem pomembnem dokumentu naše države je zapisana pravica državljana, da svobodno izpoveduje svojo vero?*
  - V Ustavi Republike Slovenije.
- 2. Kaj je verstvo? Kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da vera postane verstvo? V oddelčni skupnosti se pogovorite o tem, kdaj vera postane verstvo.*
  - Verstvo so vsa verska prepričanja, verske zapovedi in obredi, ki jih sprejema neka verska skupnost.
- 3. Zakaj ljudje verujejo? Navedi tri razloge.*
  - Odgovor na to vprašanje je namenjen individualnemu izražanju mnenj.
- 4. Kako bi ti opisal/-a vernika?*
  - Vernik je tisti, ki veruje v boga in se drži verskih zapovedi.
- 5. Katera vprašanja si zastavljajo tako verujoči kot neverujoči ljudje?*
  - Verujoči in neverujoči si zastavljajo vprašanja:
    - Kako je nastal sveta?
    - Kako je nastal /se razvil človek?
    - Kaj je človek?
    - Zakaj obstaja svet?
    - Kako je svet nastal?
    - Kaj lahko človek upa?
    - Kaj je s smrtjo?
    - Kaj je smisel življenja?
- 6. Katere verske skupnosti obstajajo v Sloveniji in katera je največja?*
  - V Sloveniji so naslednje večje verske skupnosti:
    - katoliška verska skupnost,
    - protestantska verska skupnost,
    - pravoslavna verska skupnost,
    - islamskega verska skupnost,
    - Judovska verska skupnost itd.
  - V Sloveniji je med verniki največ kristjanov; krščanstvo je torej pri nas verstvo okolja.
- 7. V slovenski ustavi piše, da so država in verske skupnosti ločene. Kaj to pomeni? Navedi primer.*
  - To pomeni, da verske skupnosti ne morejo odločati o skupnih zadevah vseh državljanov, verujočih in neverujočih. Ne morejo odločati o politiki, javnih podjetjih, javnem šolstvu in zdravstvu itd. Verski voditelji odločajo o stvareh, ki zadevajo samo njihove verske skupnosti.
  - Ker so država in verske skupnosti ločene, verski prazniki ne morejo biti državni prazniki. Vendar je država razglasila tiste dneve, ki so prazniki največjega verstva (katoliškega) v Sloveniji, za dela proste dneve. Verski prazniki v Sloveniji, ki so dela prosti dnevi:
    - velikonočna nedelja, velikonočni ponedeljek
    - binkoštna nedelja - binkošti
    - 15. avgust - Marijino vnebovzetje

- 31. oktober - dan reformacije
- 25. december - božič

Dan spomina na mrtve oziroma dan mrtvih je v Sloveniji državni praznik, ki se v spomin na umrle praznuje 1. novembra. Praznik je sekularna različica krščanskega praznika vsi sveti.

8. *Kakšen naj bi bil odnos med verniki, ki pripadajo različnim verskim skupnostim? Kakšen naj bi bil odnos med verujočimi in neverujočimi? Zakaj je to pomembno? Zakaj je pomembno, da so pripadniki različnih verskih skupnosti, pa tudi verujoči in neverujoči ljudje, med seboj strpni (in se spoštujejo)?*

- V Sloveniji živijo skupaj ljudje, ki imajo različno vero ali pa ne verujejo. V demokratičnih državah lahko verniki ene vere mirno živijo skupaj z verniki druge vere. To je mogoče le, če drug drugemu dovolijo biti različni – so drug do drugega strpni in se med seboj spoštujejo.
- Da so prebivalci Slovenije (različnih verskih skupnosti, verujoči in neverujoči ljudje), med seboj strpni je pomembno zato, da ne pride do konfliktov in živijo skupaj v miru in sožitju.
- Če so verujoči in neverujoči strpni lahko živijo skupaj v sožitju.

9. *Kaj povezuje judovstvo in krščanstvo?*

- Krščanstvo izvira iz judovstva.
- Tora (pet knjig – božji zakoni ali božje postave) je del Stare zaveze, ki je sveta knjiga judovskega ljudstva. Stara zaveza je tudi prvi del krščanskega Svetega pisma.
- Bog na gori Sinaj razodel Mojzesu deset božjih zapovedi. Te zapovedi spoštujejo tudi kristjani.

10. Opiši nekaj glavnih značilnosti judovstva, krščanstva, islama, hinduizma in budizma. Kaj jim je skupno in v čem se razlikujejo med seboj?

JUDOVSTVO	KRŠČANSTVO	ISLAM
 Davidova zvezda in menorah sta simbola judovstva.	 Križ je simbol krščanstva.	 Polmesec z zvezdo je simbol islama.
<ul style="list-style-type: none"> - Najstarejše enoboštveno (monoteistično) verstvo. - Vera Judovskega ljudstva. - Začelo se je z Abrahamom. - Pomemben prerok je Mojzes. - Judovska sveta knjiga je tora – pet knjig, v katerih so zapisani zakoni in navodila vernikom (tudi deset božjih zapovedi). - Tora je del Stare zaveze (Stara zaveza – tudi del krščanskega Svetega pisma.) - Duhovnik se imenuje rabin. - Nekateri verski prazniki so: jom kipur (spravni dan), sabat (sobota), pasha (judovska velika noč). - Sobota je dan počitka. - Obstaja več verskih skupnosti. - Najbolj znana sveta kraja sta Jeruzalem in Mojzesova gora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Je enoboštveno verstvo. - Nastalo je iz judovskega verstva. - Začetnik je Jezus Kristus – božji sin. Z žrtvovanjem na križu premaga zlo in grehe pri ljudeh – je odrešenik. - Verniki se kesajo za svoje grehe in odpuščajo drugim ljudem. - Sveto pismo ali Biblija je sveta knjiga krščanstva. Sestavljata jo Stara in Nova zaveza. - Verske obrede opravlja duhovnik. - Nekateri verski prazniki so: velika noč, božič, binkošti ali praznik Svetega duha, Marijino vnebovzetje. - Ni enotno verstvo – obstaja več krščanskih cerkva: katoliška, pravoslavna, protestantska in anglikanska. - Najbolj znani sveti kraji so Jeruzalem, Betlehem, Mojzesova gora (Sinajski polotok), v Sloveniji Brezje na Gorenjskem. - Nedelja je dan počitka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Je enoboštveno verstvo. - Začetnik je prerok Mohamed, ki je dobil sporočila od boga. - Božja sporočila Mohamedu so napisana v sveti knjigi islama Koranu. - Pet glavnih dolžnosti (stebrov) vsakega muslimana: vera v boga Alaha (šahada), molitev (salat), dobrodelnost (zakat), romanje v Meko (hadž), post (savm). - Duhovnik se imenuje imam. - Nekateri verski prazniki so: ramadan ali ramazan, hidžra, kurban bajram, ramazanski bajram. - Najpomembnejši dan je petek, dan počitka. - Najbolj znana sveta kraja sta Meka in Medina. - Islam ni enotno verstvo. Loči se predvsem na sunizem in šiizem.
Judovsko svetišče se imenuje sinagoga. Beseda sinagoga pomeni kraj shajanja. Na fotografiji je sinagoga v Mariboru.	Krščanski verniki opravljajo verske obrede v cerkvah. Na fotografiji je cerkev sv. Mihaela ob cesti, ki pelje v Črno vas na Ljubljanskem barju.	Islamska sveta stavba se imenuje mošeja (tudi džamija). Namenjena je skupni molitvi. Pogosto je ob mošeji minaret – stolp, s katerega kličejo vernike k molitvi. Na fotografiji je Modra mošeja (Mošeja sultana Ahmeda) v Istanbulu.

HINDUIZEM	BUDIZEM
 Aum (om) je najpogostejši simbol hinduizma.	 Kolo dharme je simbol budizma.
<ul style="list-style-type: none"> - Častijo enega, dva ali več bogov, je mnogoboštveno (politeistično) verstvo. - Najbolj znani hindujski bogovi so Brahma (bog, ki je vse ustvaril), Višnu (bog ohranjevalec) in Šiva (bog uničenja). - Ustanovili so ga mnogi ljudje – razvijali so ga postopno. - Najbolj je razširjen v Indiji. - Najstarejša sveta besedila hinduizma so Vede. - Reka Ganges je sveta reka – kopanje v njej očisti vernike vseh grehov. - Duhovniki se imenujejo brahmani. - Hindujski verjamejo v reinkarnacijo v novem človeškem ali živalskem telesu. - Sila, ki vrti kolo življenja, se imenuje karma. - Njihov veliki cilj življenja je rešitev iz kroga reinkarnacij. Do rešitve in boga je mogoče priti s spoznanjem, z ljubeznijo, z delom in z vajami (joga). 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvil se je iz Budovih naukov (Siddharta). - Budisti verjamejo v reinkarnacijo. - Cilj življenja je nirvana – osvoboditev iz kroga reinkarnacije in tako tudi osvoboditev od trpljenja. - Pomembna sveta besedila se imenujejo Tipitaka (Tri košare). - Poznamo na primer kitajski, japonski, tibetanski in indijski budizem.
Hindujski častijo bogove v templjih ali doma. Darujejo jim cvetje, dišeče kadilo, pa tudi hrano. Na fotografiji je hindujski tempelj v Delhiju, Indija.	Budistični templji pogosto služijo kot samostani budističnih menihov, saj verniki večinoma opravljajo svoje obrede doma. Na fotografiji je budistični tempelj na Tajskem.

Domovinska in državljanska kultura in etika, 8. razred

ISBN: 978-961-7038-02-6

1 Demokracija od blizu

1. *Kako pomembna se ti zdi naslednja poved iz naše ustave: »V Sloveniji ima oblast ljudstvo«? Utemelji svoj odgovor.*

  - Odgovor je namenjen razvoju kritičnega mišljenja in individualnemu izražanju mnenj.
2. *Zakaj je ozemlje Slovenije razdeljeno na občine?*

  - Tudi v majhnem kraju je potrebno vsak dan sprejeti množico odločitev. Vsi državljani ali državna oblast ne more odločati kako urejati skupno življenje v tem kraju. Samo domačini tako dobro poznajo potrebe svojega kraja, da lahko sprejemajo dobre odločitve, na primer:
    - Koliko denarja morajo prebivalci občine (občani) plačati za odvoz smeti?
    - Kako se bo imenovala nova ulica?
    - Kje bodo zgradili novo kolesarsko pot?
    - Kje bodo postavili spomenik pisatelju, ki se je rodil v tem kraju?
    - Kdaj bodo popravili streho šole?
    - Ali bodo obnovili športno dvorano?
    - Kdaj bodo zgradili nov zdravstveni dom?Zato smo (z zakonom) celotno slovensko ozemlje razdelili na občine z enim ali več kraji. Občani imajo pravico, da o pomembnih zadevah za občino odločajo sami.
3. *Zakaj so občine razdeljene na še manjše skupnosti?*

  - Nekatero občine so velike. V njih je veliko naselij. Potrebe posameznega naselja pa dobro poznajo le njihovi prebivalci. Zato so večje občine lahko razdeljene na še manjše skupnosti. V občinah pa se lahko občinski svet odloči, kako bodo organizirali in imenovali te manjše skupnosti: vaške, krajevne ali četrtne.

4. *Zakaj pravimo, da je občina politična skupnost?*

- Vsi polnoletni občani lahko volijo svoje predstavnike v občinski svet za štiri leta. Ko občinski svetniki nekaj odločijo, je odločitev obvezna za vse občane. Izvoljene osebe imajo torej **politično oblast** v občini. Zato je tudi občana politična skupnost.

5. *V katerih zadevah bi lahko po tvojem mnenju v občini odločali vsi polnoletni občani in o katerih le njihovi predstavniki? Utemelji svoj odgovor.*

- Odgovor je namenjen izražanju mnenj učenk in učencev. Pomembno je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

6. *Zakaj meniš, da ni dovoljeno razpisati referendum o obrambi države?*

- Odgovor je namenjen argumentiranemu izražanju mnenj učenk in učencev. (Z ustavo RS - drugi odstavek 90. člena – določa, da referendum ni dopustno razpisati o zakonih o nujnih ukrepih za zagotovitev obrambe države, varnosti [...].)

7. *Opiši, kako v Sloveniji izvolimo predsednika republike in predsednika vlade.*

- Za predsednika/-co Republike Slovenije je izvoljen kandidat/-ka z več kot polovico glasov državljanov Slovenije, ki so volili. Če je kandidatov več in nihče izmed njih ne dobi več kot polovice glasov, volivci še enkrat izbirajo. Rečemo, da bo drugi krog volitev. V drugem krogu volivci izbirajo samo med kandidata, ki sta na prvem glasovanju dobila največ glasov. Za predsednika/-co Republike Slovenije je izvoljen tisti kandidat, ki v drugem krogu dobi največ glasov.
- Predsednik/-ica republike predlaga državnemu zboru kandidata/-ko za predsednika/-co vlade. Praviloma predlaga vodjo stranke, ki ima v državnem zboru največ poslancev. Kandidata izvolijo poslanci v Državnem zboru. Zanj mora glasovati več kot polovica vseh poslancev (najmanj 46 poslancev) na tajnem glasovanju. Če ni izvoljen noben kandidat za predsednika/-co vlade, predsednik/-ica republike razpusti državni zbor in razpiše nove volitve.

8. *Pojasni razlike v nalogah predsednika republike in predsednika vlade.*

- Predsednik/-ico RS izvolijo državljani na neposrednih volitvah za dobo petih let. Ista oseba je lahko za predsednika/-co republike izvoljena dvakrat.
- Predsednik/-ica republike predlaga državnemu zboru predsednika/-ico vlade in je izvoljen/-a za dobo štirih let.
- Naloge **predsednika/-ice Republike Slovenije** so zapisane v ustavi. Nekatere naloge so:
  - Razpiše volitve novih članov državnega zbora.
  - Je vrhovni poveljnik slovenskih obrambnih sil, naše vojske.
  - Predstavlja Slovenijo v svetu. Ko se uradno srečuje s predstavniki drugih držav, govori v imenu slovenskih državljanov.
  - Ko se v Sloveniji zgodi kaj zelo pomembnega, predsednik pojasni državljanom dogodka, opozori na nepravilnosti, izreče pohvalo ...
  - Sprejema posameznike ali skupine, ki so storile nekaj pomembnega za Slovenijo (znanstvenike, umetnike, športnike, gasilce, policiste ...).
  - Nekaterim izmed njih podeli odlikovanje.
  - Odloča o pomilostitvah obsojenih.
  - Razglašča zakone.
  - Imenuje državne funkcionarje, kadar je to določeno z zakonom.
  - Postavlja in odpoklicuje veleposlanike in poslanike RS in sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov.

- **Predsednika/-ice vlade** Republike Slovenije med drugim:
    - vodi delo vlade in usklajuje ter nadzoruje delo ministrov;
    - določa, usmerja in usklajuje izvajanje politike države;
    - predlaga in izvaja zakone;
    - predlaga ministre, ki jih za štiri leta imenuje državni zbor;
    - skrbi za varovanje okolja;
    - usmerja delo šol, bolnišnic, gledališč, muzejev, vojske in policije.
9. *Zakaj je referendum pomemben način odločanja v državi ali občini? Kako mediji nadzorujejo oblast?*
- Referendum je pomemben zato, ker je oblika neposredne demokracije (neposrednega odločanja) saj lahko glasujejo vsi polnoletni državljani/občani neposredno.
  - Mediji nadzorujejo delo oblasti tako, da prebivalce seznanjajo s tem, kaj dela oblast. Prav tako jih seznanjajo s tem, kako opozicija kritizira delo oblasti. Mediji tudi odkrivajo nepravilnosti v politiki in gospodarstvu.
10. *Kako ravna aktiven državljan?*
- Aktivno državljanstvo pomeni, da se državljan zanimajo za politiko, jo spremljajo in čim pogosteje izražajo svoja stališča do odločitev in ravnanja politikov. Če politiki teh stališč ne upoštevajo, lahko prebivalci izpeljejo mirne državljske akcije. Na primer: postavitve transparentov z napisi na javnem mestu, oviranje prometa, zapora ceste, mirne demonstracije, peticije, pisma bralcev, vključevanje v lokalno skupnost. Tako lahko prisilijo politike, da premislijo o svojih odločitvah in jih morebiti spremenijo. Državljeni pa niso aktivni le takrat, ko se s politiki ne strinjajo. Aktivni so tudi takrat, ko predlagajo stvari, ki jih politiki ne poznajo ali na katere se ne spomnijo (na primer, ko predlagajo pasje igrišče v svoji lokalni skupnosti). Prebivalci Slovenije lahko tudi ustanovijo organizacijo, ki deluje neodvisno od države. Take organizacije imenujemo nevladne organizacije. Nevladne organizacije so na primer: prostovoljna gasilska društva, kulturna društva, TOM – telefon za otroke in mladostnike, Rdeči križ, Karitas. Nekatere nevladne organizacije, ki delujejo po vsem svetu in v Sloveniji, so na primer Amnesty International Slovenija, Greenpeace Slovenija.
11. *Navedi primer aktivnega državljanstva v svoji šoli in primer tega v lokalni skupnosti. Utemelji, zakaj sta to primera aktivnega državljanstva.*
- Odgovor na vprašanje je namenjen izražanju razumevanju učne vsebine učenk in učencev.
12. *Zakaj je pomembno, da mediji nadzorujejo oblast?*
- Da državljane seznanjajo s tem, kaj dela oblast in kaj opozicija ter odkrivajo nepravilnosti v politiki in gospodarstvu.
13. *Na primeru pojasni razliko med posrednim in neposrednim odločanjem.*
- Primer **posrednega** odločanja: Člani občinskega sveta odločajo ali bodo dali denar za izgradnjo nove telovadnice ob šoli.
  - Primer **neposrednega** odločanja: Referendum, ko so lahko vsi državljani Slovenije odločali ali naj Slovenija postane članica Evropske unije.

2 Finance, delo in gospodarstvo

1. Zakaj lahko trdimo, da je skupnost državljanov tudi gospodarska skupnost?

- Vsaka skupnost (družina, občina, država) mora gospodariti – pridobivati dohodek, ga skrbno razporejati in porabljati. Zato rečemo, da je vsaka skupnost tudi gospodarska skupnost. Torej, člani skupnosti opravljajo neko delo in zanj prejemajo dohodek (plačilo). S svojim delom ustvarjajo dobrine, to je izdelujejo stvari, ki jih ljudje lahko uporabijo, prodajo, ali za druge ljudi nekaj storijo. Za prodajo izdelka ali opravljeno storitev dobijo plačilo. Z dobljenim plačilom (prihodkom) ljudje kupujejo in varčujejo.

2. Kaj pomeni izraz »pravica do dela«?

- Pravica do dela je ena izmed temeljnih človekovih pravic. Opredeljena je v Ustavi RS in se kaže v dejstvu, da ima vsak človek pravico izbrati in opravljati katero koli delo, ki ga želi. Seveda to velja, če izpolnjuje potrebne pogoje (npr. izobrazba, znanje, spretnosti, zdravstveno stanje).

3. V Sloveniji se lahko zaposlijo osebe stare najmanj 15 let. Ali bi ti to starostno mejo spremenil? Kako? Utemelji svoj odgovor.

- Odgovor je namenjen individualnemu izražanju mnenj učenk in učencev. Pomembno je, da učenci/-ke argumentirajo svoje stališče.

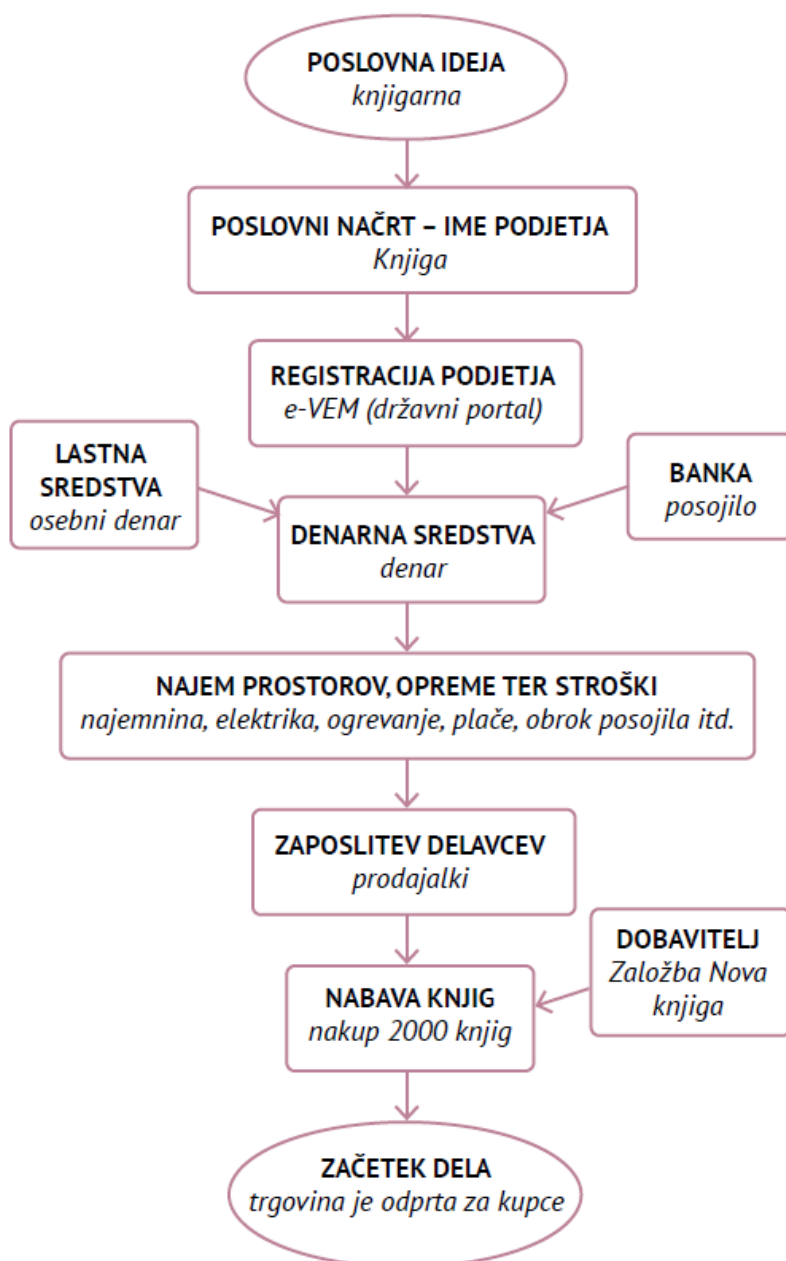
4. Kaj vse lahko lastnik stori s svojo lastnino?

- Posameznik (ali skupina posameznikov), ki ima lastnino jo lahko uporablja sam ali pa jo nekemu odda v najem – začasno uporabo proti plačilu. Z zasebno lastnino lahko tudi trguje (proda, zamenja). Lahko jo tudi podari (kar ni trgovanje). Lastnino lahko posameznik kupi, lahko mu jo kdo podari ali pa jo podeduje.

5. Izberi eno od socialnih pravic in pojasni, s katero od ekonomskih pravic je povezana. Kako?

Socialna pravica	Ekonomska pravica	Povezava
Otroški dodatek	Pravica do dela	Država od državljanov in podjetij prejme davke in prispevke. Z zbranimi davki in prispevki država izplačuje otroški dodatek.
Zdravstveno zavarovanje	Pravica do socialne varnosti	Vsak delavec, ki sklene delovno razmerje, mora biti tudi zdravstveno zavarovan za primer bolezni ali poškodbe pri delu. Če zboli ali se poškoduje pri delu, prejema nadomestilo plače, kljub temu da ne dela. Država dobi denar od državljanov in podjetij, ki plačujejo davke in prispevke.
Pravica do prebivališča (stanovanje, hiša)	Pravica do lastnine	Delo in lastnina sta povezana: z delom pridobivamo dohodek, da lahko kupimo in postanemo lastniki stvari.

6. Zakaj je za slovenske državljane pomembno, da Slovenija ostane socialna država?
- Če hočemo, da bodo prebivalci Slovenije zadovoljni in srečni ter radi živeli v Sloveniji, moramo od politikov zahtevati, da skrbijo za razvoj gospodarstva in socialne države, v kateri ne bo velike neenakosti med državljani.
7. Pojasni razliko med javnimi in zasebnimi podjetji.
- Za doseganje kakovosti življenja prebivalcev država (vlada) ali občina (lokalna skupnost) lahko ustanovi podjetje. Taka podjetja imenujemo javna podjetja. Na primer komunalna podjetja (kanalizacija, oskrba z vodo, daljinsko ogrevanje, razsvetljava), družbe za vzdrževanje cest in avtocest, telekomunikacijska podjetja, banke itd.
  - Zasebna podjetja so last posameznika ali več posameznikov. Podjetniki ustanovijo podjetja zato, da bi zaposlenim dajali dohodek in za lastnike ustvarili dobiček.
8. Opiši, kaj vse mora storiti nekdo, ki želi ustanoviti podjetje.

9. Kakšne interese imajo v podjetju delojemalci in delodajalci?

- Delodajalci (lastniki) želijo, da ima podjetje/družba čim večji dobiček.
- Delojemalci (zaposleni) želijo ohraniti zaposlitev in čim višjo plačo.

10. Zakaj je pomembno, da imajo podjetja sindikalne organizacije?

- Ker imajo delodajalci in delojemalci pogosto nasprotno interese, ki se lahko zaostrijo posebej takrat, ko lastniki kršijo pravice delavcev. Ker je posameznik šibak zato zaposleni skupaj ustanovijo sindikalno organizacijo (sindikato), ki zastopa pravice in koristi vseh članov – delavcev. Ko pride do nasprotja med delavci in lastniki, se sindikalna organizacija v imenu delavcev z lastniki oziroma direktorji pogaja o tem, kako bi razrešili nasprotje interesov obeh strani.

11. Kakšne interese imajo kupci (ali porabniki storitev) in prebivalci krajev, kjer podjetja delujejo? Navedi primer, ko imata ti dve skupini isti interes. Utemelji odgovor.

- Korist od podjetja ali trgovine imajo prebivalci in drugi obiskovalci mesta – kupci –, ker jim ni potrebno oditi po nakupih (kruha) daleč, dobavitelji podjetja oziroma trgovine (proizvajalci izdelkov – peki kruha in polizdelkov – mlinarji moke). Korist imajo tudi prebivalci kraja, ker se v podjetju lahko zaposlijo.
- Od uspešnega podjetja ali trgovine imata korist tudi občina in država saj dobita davke (denar) za izgradnjo in vzdrževanje javne lastnine (ceste, parki, stavbe ...) ter delovanje javnih podjetij (plače javnih uslužbencev, kot so šolstvo, zdravstvo, sodišča, policija ...).
- Lastnik uspešnega podjetja (javnega ali zasebnega) in prebivalci kraja, v katerem deluje podjetje, imata skupni interes, ko podjetje sofinancira lokalne kulturne dogodke ali podpira lokalno športno društvo.

12. Izberi eno od dobrih strani kapitalizma in pojasni, zakaj je lahko hkrati tudi slaba stran.

- Danes nam kapitalistično gospodarstvo omogoča, da kupci izbiramo med množico izdelkov. Slaba stran tega je, da porabimo več naravnih virov, kot bi jih dejansko potrebovali, saj mnogo teh izdelkov zavržemo (zelo malo recikliramo).

13. Kaj je dolžniška kriza in zakaj nastane?

- Preveliko zadolževanje države je eden izmed glavnih vzrokov za finančno krizo v državi. Zato to krizo imenujemo tudi dolžniška kriza. Države krizo rešujejo tako, da zmanjšajo izdatke in povečajo prihodke. Običajno država zmanjša izdatke za pokojnine, šole, bolnišnice, brezposelne, revne itd. To prizadene veliko prebivalcev. Da bi se temu država izognila, lahko poveča davke in druge dajatve. S tem pa prizadene podjetja in posameznike, ki morajo plačevati več davka in dajatev (davkoplačevalce).

3 Slovenija, Evropska unija, svet

- 1. Slovenija je članica Evropske unije, zato mora v nekaterih primerih ravnati tako, kot odločijo ustanove EU. V katerih primerih pa lahko ravna Slovenija povsem samostojno?*
  - Slovenija lahko ravna povsem samostojno, na primer na področju kazenske zakonodaje, dedovanja, družinske politike.
- 2. Zakaj je za Slovenijo koristno, da je članica EU? Navedi vsaj tri stvari in jih pojasni.*
  - Za Slovenijo in slovenske državljane je koristno, da je Slovenija članica EU:
    - Vsak slovenski državljan je danes tudi državljan EU, zato lahko živi v kateri koli državi članici.
    - Policijskih in carinskih kontrol na mejah med večino držav EU ni več. Zato za potovanje po EU zadostuje že osebna izkaznica.
    - Vsak državljan EU se lahko zaposli v kateri koli državi EU.
    - Slovenija je postala del skupnemu trgu EU.
    - Slovenija in nekatere druge članice EU uporabljajo isto valuto (€), to močno olajša poslovanje podjetij, primerjavo cen izdelkov ali storitev, nakupe posameznikov itd.
    - S povezavo nekaterih evropskih držav v EU in skupnim sodelovanjem se krepi mir in varnost v Evropi.
- 3. Katere glavne naloge opravlja Evropska komisija?*
  - Naloge evropske komisije, kot izvršnega organa EU so:
    - Evropskemu parlamentu in Svetu EU predlaga nove predpise in zakone.
    - Skupaj s Sodiščem EU skrbi za to, da se izvajajo predpisi in zakoni, ki jih sprejmeta parlament in Svet EU.
    - Skupaj s Svetom EU in Evropskim parlamentom pripravi letni proračun EU, v katerega države EU plačujejo denar za skupno porabo.
    - Nadzoruje porabo proračuna EU – skrbi, da se denar porabi za razvoj držav EU (npr.: za sofinanciranje izgradnje cest, vodovodov, znanstvenih raziskav, pomoč kmetom).
    - Zastopa EU izven njenih meja, na primer v imenu EU sklepa mednarodne sporazume.
- 4. Katere glavne naloge opravlja Evropski parlament, iz katerih držav so njegovi poslanci in kdo jih izvoli?*
  - Naloge Evropskega parlamenta so predvsem:
    - sprejema proračun EU in
    - sprejem zakonov, predpisov in uredb.
  - Evropski parlament sestavljajo poslanci iz držav članic EU.
  - Državljanji vsake države članice EU izvolijo svoje poslance v Evropski parlament. Število poslancev po državah je različno. Slovenija pripada 8 poslanskih mest v Evropskem parlamentu.
- 5. Pojasni razliko me Evropskim svetom in Svetom Evrope.*
  - Svet Evropske unije je **ustanova EU** in skupaj z evropskim parlamentom sprejema evropske zakone in letni proračun EU. Člani so tisti ministri, ki so v posameznih državah članicah EU zadolženi za posamezna področja. Če na seji Sveta EU obravnavajo področje izobraževanja, se sestanejo ministri za izobraževanje, če obravnavajo vprašanja kmetijstva, se seje udeležijo kmetijski ministri.

- Sveta Evrope **ni ustanova EU**. To je mednarodna organizacija, ki povezuje 47 evropskih držav (Slovenija je tudi članica). Prizadevajo si, na primer, za spoštovanje človekovih pravic, razvoj demokracije in pravne države.

6. Primerjaj naloge Sodišča EU in Evropske komisije.

- Naloge evropske komisije so:
  - Evropskemu parlamentu in Svetu EU predlaga nove predpise in zakone.
  - Skupaj s Sodiščem EU skrbi za to, da se izvajajo predpisi in zakoni, ki jih sprejmeta parlament in Svet EU.
  - Skupaj s Svetom EU in Evropskim parlamentom pripravi letni proračun EU, v katerega države EU plačujejo denar za skupno porabo.
  - Nadzoruje porabo proračuna EU – skrbi, da se denar porabi za razvoj držav EU (npr.: za sofinanciranje izgradnje cest, vodovodov, znanstvenih raziskav, pomoč kmetom).
  - Zastopa EU izven njenih meja, na primer v imenu EU sklepa mednarodne sporazume.
- Naloge Sodišča EU so:
  - Sodišče EU razlaga pravo EU in tako skrbi, da se uporablja na enak način v vseh državah EU.
  - Razsoja, ali v neki državi EU politiki, ustanove ali podjetja kršijo evropske predpise.
  - Razsoja v sporih med dvema ali več članicami EU.

7. Evropski predpisi določajo, za koliko časa so izvoljeni člani nekaterih evropskih ustanov. Zakaj za nekatere evropske ustanove predpisi ne določajo tega časa?

- Nekateri člani evropskih ustanov so predstavniki držav članic EU. Ko jim poteče mandat v svoji državi niso več člani evropske ustanove. Na primer, člani Sveta Evropske unije so tisti ministri, ki so v posameznih državah članicah EU zadolženi za posamezna področja. Ko jim poteče mandat v matični državi niso več člani Sveta EU.

7. Zakaj je ugodno, da ima več držav EU enako valuto (evro)?

- Dvajset držav EU uporablja skupno valuto, evro (€). To je ugodno za podjetja, ki prodajajo in kupujejo blago v različnih državah EU. Vrednost blaga je vedno jasno določena – v evrih. Turisti in popotniki iz držav evroobmočja lahko primerjajo cene izdelkov in storitev z domačimi, ni jim treba menjati denarja in preračunavati cen v svoj denar.

8. Zakaj je pomembno, da je Slovenija članica OZN in sodeluje v dejavnostih, ki jih organizira OZN? Utemelji svoj odgovor.

- Članstvo Slovenije v OZN in sodelovanje pri njenih dejavnostih je pomembno zato, ker ima ta organizacija in z njo tudi Slovenija velik ugled. Nekatere pomembne dejavnosti OZN so:
  - OZN ima velik ugled pri reševanju političnih sporov. Ko nekje pride do vojaških spopadov, OZN skuša doseči, da se spopadi prekinejo. Lahko tudi odloči, da bo na ozemlje, kjer so spopadi, poslala mirovne sile. Vojaki zaščitijo civilne prebivalce in skušajo ločiti skupine, ki se vojskujejo. OZN je v mnogih primerih dosegla, da so se spopadi prekinili, vendar pa njeno posredovanje ni vedno uspešno.

- OZN je tudi človekoljubna organizacija. Ljudem pomaga pri velikih naravnih katastrofah, organizira dostavo hrane in zdravil za ljudi, ki so jih prizadele lakota in nalezljive bolezni. Slovenija močno podpira to dejavnost OZN.
- Unicef (Sklad Združenih narodov za otroke) je ena od organizacij OZN, ki deluje v korist otrok.

9. *Slovenija je članica vojaške zveze Nato. Navedi vsaj eno prednost in eno slabost njenega članstva v tej organizaciji.*

- Članstvo v zvezi NATO prinaša Sloveniji:
  - *Prednost:* Skupna obramba in varnost Slovenije je s članstvom v zvezi NATO saj druge članice jamčijo, da bodo Sloveniji pomagale, če bodo napadene. Veliko Slovencev meni, da smo zaradi članstva v tej vojaški zvezi varnejši. S članstvom v zvezi Nato je Slovenija dobila tudi priložnost sodelovanja, na primer na tehnološkem, informacijsko- komunikacijskem in znanstvenem področju, z najbolj razvitimi državami tudi na vojaškem področju.
  - *Slabost:* Del slovenskih državljanov nasprotuje članstvu Slovenije v Natu tudi zato, ker so se s tem povečali stroški za slovensko vojsko in s tem zmanjša višino sredstev za kvaliteto naših življenj, našega socialnega varstva, našega okolja, našega izobraževanja in naše kulture. Nato bo tudi v prvi vrsti uporabljal naše ozemlje na primer za vojaške vaje.

10. *Navedi in pojasni vsaj eno ugodnost, ki jo imaš kot državljan EU.*

- Odgovora na to vprašanje je namenjen individualnemu izražanju mnenj.

4 Svetovna skupnost

1. Zakaj velika mednarodna podjetja (na primer multinacionalke) pogosto zapirajo tovarne v Evropi?

- Velika mednarodna podjetja zapirajo tovarne v Evropi in nove tovarne postavljajo na Kitajskem, v Indiji, Bangladeu, Vietnamu ..., kot da ne bi bilo razdalj in meja med državami. To se dogaja zato, ker poslovneži, ki vodijo velika podjetja, nenehno iščejo informacije o tem, kje na našem planetu je mogoče najugodnejše nekaj kupiti in prodati. Zanimajo se za dežele, kjer je surovin v izobilju in so poceni, ljudje pa iščejo delo čeprav je slabo plačano. Na ta način imajo velika podjetja še večje dobičke.

2. Pojasni, kaj pomeni, da je kultura globalna.

- V zadnjih desetletjih se po vsem planetu širi enotnejša kultura. Povsod ljudje jedo pico, nosijo kavbojke, poslušajo najnovejšo glasbo (največkrat sicer anglo-ameriško popularno), gledajo iste filme (pogosto hollywoodske) in spremljajo svetovno prvenstvo v nogometu. To imenujemo kulturna globalizacija – širjenje in prepletanje različnih kultur in informacij po vsem planetu. Kulturna globalizacija pa ni vedno dobro.
- Kulturna globalizacija ima tudi dobre strani (prednosti). Mnogi občasno jemo kitajsko ali mehiško hrano. Vendar to ne pomeni, da smo postali Kitajci ali Mehičani. Gotovo je celo dobro, da imamo priložnost poskusiti hrano, ki prihaja k nam iz različnih dežel.

3. Navedi tri dobre strani globalizacije. Pojasni, zakaj so po tvojem mnenju dobre.

- Dobre strani globalizacije, na primer so:
  - Globalizacija je dobra zato, ker se vse na našem planetu odvija tako, kot da razdalje in državne meje niso ovira za potovanja ljudi, poslovanja podjetij, prenos surovin, izdelkov, storitev, idej, kulture in informacij.
  - Spoznavanje različnih kultur.
  - Hitra širitev znanstvenih dosežkov po svetu; dosežki so dostopni vse več ljudem.
  - Umetnost postaja dostopna za vse več ljudi (na primer glasba na svetovnem spletu).
  - Izobraževanje po svetu je bolj dostopno za vse več ljudi (mednarodne izmenjave dijakov, študentov in učiteljev).
  - Vse več ljudi pozna človekove pravice, prepozna, kdaj so kršene, in zahteva, da se kršitve odpravijo.
  - Pozitiven vpliv na gospodarstvo. Na primer slovenska podjetja lahko preprosteje in hitreje kupujejo surovine in prodajajo svoje izdelke in storitve po vsem svetu.
  - S spoznavanjem vesolja bolje razumemo naravne pojave in življenje na zemlji. Na primer strokovnjaki bolje napovedujejo vreme in podnebne spremembe.
  - Ljudje z različnih koncev sveta se drug od drugega učijo in si izmenjujejo znanje, izdelke, ideje itd.
  - Zaradi medmrežja lahko naše mnenje, na primer o dogodkih v Sloveniji, prebere množica ljudi.
  - Internet ali medmrežje omogoča sporazumevanje (npr.: e-pošta), vir informacij itd.

4. Navedi tri slabe strani globalizacije. Pojasni, zakaj so po tvojem mnenju slabe.

- Globalizacija povzroča nevarnost, da bodo nekatere še danes žive kulture izginile in pozabljene.
- Ker hočejo podjetja povečati dobiček, zato se selijo tja, kjer so delavci in surovine najcenejši. Delavcem v deželah, kamor se je preselil velik del industrije (zlasti v Aziji), so pogosto kršene človekove pravice, pravica do zadostnega počitka in pravičnega plačila. Veliko delavcev pa v razvitih državah zaradi selitve podjetij izgubijo delo.

- Velike države in podjetja, ki poslujejo globalno, dobivajo nadzor nad tistimi deli planeta, kjer je največ naravnih bogastev (npr.: voda, nafta in redke kovine) in lahko neomejeno izkoriščajo naravna bogastva dežele.
  - Internet ima poleg dobrih tudi slabe strani, kot so:
    - preprosto lahko pridemo do strani z netočno, zavajajočo, sporno in neprimerno vsebino;
    - razkrivanje osebnih podatkov in fotografij;
    - prikazovanje in pozivanje k npr. nasilju, kriminalnim dejavnostim, pedofiliji itd.;
    - zasvojenost z igricami, družbenimi omrežji;
    - spletno nadlegovanje, zasledovanje in grožnje;
    - kraja identitete;
    - goljufije pri plačevanju računov, ponujanju izdelkov;
    - nalaganje odvečnih in nezaželenih programov, smetenje, računalniški virusi.
5. *Zakaj misliš, da so razlike v premoženju ljudi vedno večje? Utemelji odgovor.*
- Zaradi selitve podjetij v dežele, kjer so surovine in delovna sila cenejši je dobiček velikih mednarodnih podjetij vedno večji. Zaradi cenejše delovne sile ima majhen del svetovnega prebivalstva zelo veliko bogastva – razlike v bogastvu se povečujejo med deli sveta in posamezniki.
  - Ekonomska neenakost ima velik vpliv na zdravje posameznikov. Zaradi te neenakosti se povečuje število ljudi, ki so zboleli za različnimi boleznimi. Tako so ljudje z nižjimi dohodki izpostavljeni raznim boleznim prav zaradi tega, ker si ne morejo privoščiti raznolike hrane, boljšega bivalnega prostora, zdravstvene oskrbe in drugo.
  - Ekonomske razlike imajo tudi velik vpliv na razvoj in izobraževanje otrok. Otroci v razvitejših državah imajo boljše možnosti za pridobitev izobrazbe kot otroci v revnejših državah.
6. *Navedi nekatere težave ljudi v sodobnem svetu. Zakaj misliš, da so se pojavile te težave?*
- Tudi v gospodarsko razvitih državah so med ljudmi velike razlike v premoženju. Te razlike se še povečujejo. Mnogi menijo, da to ni pravično. Revnejši prebivalci težje pridejo do dobre izobrazbe, zdravstvene oskrbe, kulturnih dobrin ..., nekateri so celo večkrat lačni in živijo v izjemno neprimernih bivališčih. Razlike v premoženju slabo vplivajo tudi na demokracijo. Vsi državljani naj bi imeli enako pravico, da se v medijih sliši njihovo mnenje. V resnici pa mediji veliko pogosteje objavljajo mnenja pomembnih in premožnih ljudi kot mnenja revnejših ljudi.
7. *Navedi eno tehnološko odkritje. Pojasni, kako je to odkritje ljudem spremenilo in olajšalo vsakdanje življenje.*
- Medmrežje ali internet je ljudem spremenil način vsakdanjega življenja. Pred odkritjem interneta so ljudje za vsako stvar, ki si jo želel kupiti, morali iti v trgovino. Danes to lahko kupiš iz domače sobe preko e-trgovine in ti naročeni izdelek dostavijo na dom.
8. *Pojasni učinek tople grede. Navedi drobne korake, s katerimi lahko prispevaš k zmanjšanju učinka tople grede.*
- Ogromne količine fosilnih goriv (nafte, premoga) uporabljamo za delovanje toplotnih elektrarn, strojev, za ogrevanje stanovanj, delovanje avtomobilskih motorjev itd. Ob zgorevanju teh goriv med drugim nastaja plin ogljikov dioksid (CO₂). Ta plin preprečuje, da bi se toplota, ki nastaja na zemeljski površini, razpršila v vesolje. Temperatura zemeljskega ozračja se zato postopno povečuje. Pojav imenujemo učinek tople grede.

- Drobni koraki¹, s katerimi lahko prispevamo k zmanjšanju učinka tople grede:

		1. Znižajmo temperaturo v prostorih, ki jih ogrevamo.			8. Pokrijmo lonec med kuhanjem.
		2. Ne postavljajmo vroče hrane v hladilnik.			9. Oprhajmo se, namesto da se kopamo.
		3. Ugasnimo luči, uporabljajmo varčne žarnice.			10. Zapirajmo pipo med umivanjem zob in miljenjem rok.
		4. Ne puščajmo naprav v načinu pripravljenosti.			11. V šolo ali službo se odpravim peš, s kolesom ali javnim prevozom.
		5. Izključimo polnilnik prenosnega telefona, ko ga ne uporabljamo.			12. Če je mogoče, potujmo z vlakom namesto z avtom ali letalom.
		6. Hladimo se z ventilatorjem (klimatske naprave so energetske zelo potratne).			13. Prestavimo hladilnik in zamrzovalnik stran od štedilnika.
		7. Segrejemo toliko vode, kot jo potrebujemo.			14. Ločujemo odpadke.

- 9. Predstavi težavo iz svojega lokalnega okolja, za katero meniš, da zavira trajnostni razvoj. Pojasni, zakaj.*
- Odgovora na to vprašanje je namenjen argumentiranemu in individualnemu izražanju mnenj učenk in učencev.

¹ Vir: Podnebje se spreminja – stenske slike 2016, dr. Darko Ogrin; i2 d.o.o., Ljubljana.

Odgovori na vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja iz učbenikov za predmet domovinska in državljanska kultura in etika založbe i2 d.o.o.

ISBN učbenika za 7. razred: 978-961-7038-03-3

ISBN učbenika za 8. razred: 978-961-7038-02-6

Besedilo ni lektorirano.

Založila: i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o., Ljubljana

Za založbo: Manja Hafner Verbič

E-pošta: info@i2-lj.si

Spletna stran: <http://www.i2-lj.si>

Oblikovanje in prelom: i2 d.o.o., Ljubljana

Ilustracije: Tomaž Lavrič

Prva izdaja.

© i2 d.o.o., Ljubljana, januar 2023